

יד
מהר"ץ

שערי יצחק

השיעור השבועי

של מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
כי תצא
אלול ה'תשע"ב ב'שכ"ג
בבית המדרש "פעולת צדיק"
בני ברק

נושאי השיעור:

גילוי מלכותו יתברך בעולם, פירוש כפילות הלשון "מלוך על כל העולם כולו", ולפי"ז השלמה במעשה בתנורו של עכנאי.

השלמה בעניין כת הדרדעים, ותשובה לשואל בעניין זה.

דברי מרן שליט"א במעלת "סדר אשמורות המדוייק" (הוצאת עולם הדפוס), שיצ"ל במהדורא חדשה ובכריכה קשה, תיקוני גירסאות ושיבושים המצויים בפיוטי הסליחות.

תשובה לשואל בנוגע לסידור תכלאל עם פירוש "עץ חיים" למהרי"ץ זיע"א, שיצ"ל לאחרונה (הוצאת נוסח תימן), התייחסות לפירוש ולגוף הסידור.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: yad@maharitz.co.il

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול הלשון – 03-6171031

מספר השיעור – 301

**השיעור מוקדש לרפואת
שירן בת אברהם שתחי'
ה' ב"ה ישלח לה רפואה שלימה
בתוך כל חולי עמו ישראל,
ועמידה מחליה לחיים טובים ולשלום**

גילוי מלכותו יתברך בעולם, פירוש כפילות הלשון
 "מלוך על כל העולם כולו", ולפי"ז השלמה במעשה
 בתנורו של עכנאי.

אלדינו ואלדי אבותינו, מלוך על כל העולם
 כולו בכבודך. תפילה זו אנו אומרים לפני פרשת
 העקידה, אבל זהו מנהג. אולם בתפילות הימים
 הנוראים, בר"ה ויוה"כ, נוסח זה הוא במטבע
 הברכה של אנשי כנסת הגדולה. אנו אומרים
 בתוך תפילת העמידה, מלוך על כל העולם כולו
 בכבודך, והנשא על כל הארץ ביקרך, והופע
 בהדר גאון עוזך, על כל יושבי תבל ארצך.
 דהיינו, עשרת ימי תשובה אלו ימים של 'המלך
 הקדוש', 'המלך המשפט', הקב"ה מנהיג את
 העולם תחת מלכותו, פוסק את דינם של כל
 יצורי עולמים לחיים ולמות, אבל אנו מבקשים
 מהקב"ה שמלכות זאת תיראה בפועל, שתתגלה
 ותופיע במציאות לעיני בני האדם. לא רק
 שבאמונה כך אנו מאמינים, אלא שנרגיש זאת
 באופן מוחשי. מלכות היינו, אין מושג של למרוד
 ולהתנגד. המורד במלכות, אחת דתו להמית.
 אין אפשרות לעשות נגד רצון ה', והעושה הפוך
 מרצון ה', אין לו מקום בעולם הזה. א"כ, כל זמן
 שמלכותו של הקב"ה לא באה לידי ביטוי באופן
 ברור ומוחשי, באופן שאנשים לא יכולים לטעות
 ולהבין שכביכול ישנם דברים הנעשים במקרה,
 א"כ רק מי שיתבונן ויתעמק בכך הוא יגלה זאת.
 לראות זאת בצורה ברורה, בלתי ניתנת לפירוש
 אחר, זה נשאר עניין של אמונה. אמנם עם
 הוכחות, אבל לא בצורה מציאותית שהינה בלתי
 ניתנת לערעור לכל בר דעת. אולם דבר זה יהיה
 לעת"ל, ואנו מבקשים בימים אלו, מלוך על כל
 העולם כולו בכבודך.

דנים המפרשים, מהו כפל הלשון, 'כל העולם
 כולו'. בא הלבוש וטוען [או"ח סימן תקפ"ב],
 לכאורה המלה 'כל' הראשונה מיותרת, למה
 כפל הלשון? ואכן הוא אומר לא לגרום זאת,
 אלא לומר מלוך על העולם כולו בכבודך.

הטורי זהב מיישב זאת, שאם לא היה כתוב 'כל
 העולם כולו', היינו אומרים רובו ככולו. הרי

מצאנו בהרבה מקומות, רובו ככולו. א"כ אנחנו
 רוצים לומר, מבקשים שהקב"ה ימשול בהכל,
 לא שתישאר איזו פינה בעולם או אלו מקומות
 שאינם נשלטים ע"י מלכותו של הקב"ה. כיון
 שלפעמים מצאנו 'רובו ככולו', לכן צריך לומר
 'מלוך על כל העולם כולו בכבודך'. ומה שאח"כ
 אומרים 'והנשא על כל הארץ ביקרך', ולא
 אומרים 'והנשא על כל הארץ כולו בכבודך',
 כנראה סמכו כבר על הרישא, שכבר אמרנו
 זאת, וממילא מובן שכך הוא גם ההמשך.

כך הוא מתרץ [שם] בס"ק ג', כתב הלבוש שאין
 לומר מלוך על כל העולם כולו, שהוא כפל,
 ובכל הספרים יש כן. למעשה בכל הסידורים
 מוסיפים 'כל העולם כולו'. ונראה לי ליישב,
 דמצינו הרבה פעמים רובו ככולו. וקמ"ל כאן,
 כולו ממש. ויש ראייה לזה לעיל. מסביר הלבושי
 שרד, היינו מה שאומרים וכל הרשעה כולה
 כעשן תכלה. א"כ מה יגיד הלבוש על זה, הרי
 אנו אומרים לפני כן בנוסח ובכך יתקדש שמך,
 וכל הרשעה כולה כעשן תכלה כי תעביר
 ממשלת זדון מן הארץ. מה זה 'וכל הרשעה
 כולה'? כל כולה ממש, א"כ זה ראייה להמשך.

אולם, אינני מבין טענה זאת. כי אין הכי נמי, גם
 פה הלבוש יסבור שלא גורסים זאת. ואכן ראיתי
 שהרבה גורסים 'והרשעה כולה כעשן תכלה',
 בלי המלה 'וכל'. א"כ אין ראייה מכך.

לכן נראה, שהט"ז התכווין לראיה ממקום אחר,
 ממה שכתב למעלה בהלכות עירובין סי' ש"פ,
 מובא שם הלכה שמקורה בגמרא ומרן פוסק זאת
 בשו"ע, שעירובי חצרות צריך לערב עם כל בני
 החצר, ואם אחד מבני החצר שכח לערב עם
 כולם, ואפילו הזיד, רשותו אוסרת על כל דיירי
 החצר. צריך לערב חצר השייכת לכל בני החצר,
 אבל אם אחד מהם אינו שותף בזה, הוא מפריע
 ומונע את כולם. א"כ מה הוא צריך לעשות? הוא
 יכול לבטל את רשותו, ואפילו בשבת, כי זה לא
 קניין אלא רק ביטול רשות. א"כ הוא יסתלק
 מהחצר. ואמנם הוא לא יוכל לטלטל, אבל כולם
 יוכלו לטלטל. כך ההלכה בשו"ע [סי' ש"פ סעיף

כל העולם כולו. ו'על כל', הוא על כל הספירות. ו'כולו', אומר על העולם הזה. כך כתוב בעץ חיים, גם במהדורא הרגילה הנפוצה, בכתב רש"י. אבל במהדורא בתרא [דף ק"ג ע"א] יש תוספת, הוא מביא פה את הט"ז, גם הטורי זהב או"ח סימן ש"פ כתב, מהרי"ץ מביא דוקא את הל' עירובין ולא את הל' ר"ה, דאמר כפל לשון, להוציא שלא נפרש על רובו, מהאיי דעירובין דף ע'. ומסיים מהרי"ץ, ודברי פי חכם חן. התירוץ של הט"ז מצא חן בעיניו, ופירוש זה מתקבל יותר, אפילו שהוא הביא תירוץ אחרים. זהו תירוץ חשוב מאד, והוא משבח אותו על כך.

דהיינו, לכאורה לפי התירוץ הקודם שהוא הביא בשם ספר בית תפילה, זהו פירוש של חכם ספרדי שהיה בזמן האר"י, הספר אינו נפוץ אבל מהרי"ץ הביאו כמעט בכל מקום, במה שנוגע לפירושים ולנוסחאות, יש לו פירושים מיוחדים, והוא כתב מה הכוונה 'על כל העולם כולו', 'כל העולם' זה הספירות, 'כולו' זה העולם הזה. הרי יש עשר ספירות, וסימנן כח"ב חג"ת נה"ם, דהיינו כתר חכמה בינה חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות, בהם הקב"ה מנהיג את העולם. הרי אנחנו אומרים בנוסח בר יוחאי יחדת עשר ספירות וכו', סובלים את העולם, י"י בם להורות. דהיינו, הקב"ה מורה את הנהגת כל דבר בעולם, באמצעות עשר ספירות. א"כ לכאורה, למה צריכים להגיד שלעת"ל הקב"ה ימלוך עלינו? וכי עכשיו הוא לא מולך? אלא, שעל העולם שלנו, לצערינו ישנם המורדים בהקב"ה. אבל לכאורה העשר ספירות, זה קשור למציאותו עצמו, במחשבה ראשונה לא מובן מה הוא אומר, כי הספירות הם ודאי, מה שייך למרוד בזה? זה הרי קשור להקב"ה בעצמו. יכול להיות שהוא מתכווין, כמו שיש עשר ספירות בקדושה, יש עשר ספירות בטומאה. יש עשר כתרין עילאין, ויש עשר כתרין תתאין. לפעמים הטומאה מנסה למרוד כביכול בהקב"ה. כמו בלעם הרשע, שחשב שיצליח לעשות נגד רצון

א"י, אחד מבני החצר ששכח ולא עירב עם האחרים, אוסר עליהם. מה תקנתם? יבטל להם רשותו. שיאמר, רשותי מבוטלת לכם או קנויה לכם, ואין צריך לקנות בקנין סודר, ויכול לבטל אף משתחשך. כל זה מדובר אם הוא נותן את רשותו לשני אנשים. אבל אם יש הרבה, ואם דר עם ארבעה או חמשה, צריך לבטל לכל אחד ואחד. שיאמר, רשותי מבוטלת לך ולך. דהיינו הוא מפרט אותם, לך אני מבטל, ולך אני מבטל. אח"כ מובאת דעה אחרת בשו"ע, וזוהי דעת רש"י, ויש אומרים, שדי שיאמר רשותי מבוטלת לכולכם. לא צריך להגיד ולפרט לך ולך.

בא הטורי זהב ואומר, לפי הדעה הראשונה, שמרן סותם כמותה, למה צריך לומר לך ולך? כי אם תגיד 'לכולכם', אפשר להבין לרובכם. דהיינו לא לכולכם, אלא לרובכם. א"כ, שוב חזרנו לכך שהחצר אינה משותפת לכולם, אין לה דין רשות היחיד כי הוא לא ביטל לכולם, לכן הוא צריך לומר לך ולך. כך כותב הט"ז, משמע דלדיעה זו, לא מהני לכולכם. ונראה הטעם, דמצינו רובו ככולו. ועל כן, אי אמר לכולכם, אפשר דלא נתכווין רק על הרוב. ומהאיי טעמא נראה לי נוסח התפילה בראש השנה 'מלוך על כל העולם כולו'. דאמר כפל לשון, להוציא שלא נפרש על רובו. זה מה שהוא התכווין פה בהל' ר"ה, שהוא אמר ויש ראייה לזה לעיל. דהיינו, כבר כתבתי זאת לעיל בהלכות חצרות, ומשם יש ראייה להלכה זאת.

מהרי"ץ כותב בעץ חיים [ח"ג דף ס"א ע"ב] כך, 'על כל העולם כולו'. הכי גרסינן. כי כן הוא לשון הפסוק כל בית ישראל כולו. כך הוא מביא בשם ספר חמדת ימים, ליישב לשון 'כל העולם כולו', שיש פסוק האומר כך. למעשה הוא הביא פסוק שהוא ממש בלשון הזאת, אבל יש עוד מקומות דומים שכתוב כך, כגון כי כל העדה כולם קדושים. רואים שיש סגנון כזה, וכמובן צריכים להסביר גם את זאת, אבל פה הוא מצא פסוק שהוא ממש אותו הדבר. אח"כ הוא מביא, וכן כתב בספר בית תפילה וז"ל, הכי גרסינן, על

דיברנו [מוצש"ק שופטים ה'תשע"ב] שרבי אליעזר בן הורקנוס אמר, אם הלכה כמותי, מן השמים יוכיחו. יצאה בת קול מן השמים ואמרה, מה לכם אצל רבי אליעזר, שהלכה כמותו בכל מקום. בת קול הכוונה לקול מאת בורא עולם, זוהי דרגא שלישית בקשר שיש בין הקב"ה לבני אדם. הרי יש נבואה, ויש רוה"ק. בפשטות נבואה זה יותר מרוה"ק, אבל הרמב"ן סובר שרוה"ק יותר מנבואה. בכל אופן, אלו שתי דרגות גבוהות. אבל מלאחר שפסקה רוה"ק מישראל, היו משתמשים בבת קול. מצינו זאת הרבה פעמים אצל חכמי הש"ס, שיצאה בת קול ואמרה דברים. אפילו בעניין מחלוקת בית שמאי ובית הלל, נקבע הדבר על פי בת קול שיצאה ואמרה 'הלכה כבית הלל'. א"כ, רבי אליעזר בן הורקנוס, שכוחו היה גדול בשמים ובארץ, ויוצאת בת קול ואומרת 'מה לכם אצל רבי אליעזר שהלכה כמותו בכל מקום'. מה עושה רבי יהושע? עומד על רגליו ואומר, לא בשמים היא. התורה ניתנה לנו בהר סיני, וכתוב בתורה אחרי רבים להטות. לאחר מכן כשפוגש רבי נתן את אליהו ושואלו מה עשה הקב"ה באותה שעה? אמר לו, אמר הקב"ה נצחוני בני, נצחוני בני. אולם בסוף, כיצד נפסקה ההלכה? דלא כרבי אליעזר. רבן גמליאל ובית דינו פסקו כפי דעת הרבים, ולא כרבי אליעזר בן הורקנוס. וכן פסק הרמב"ם בהלכות כלים [פרק ט"ז הל' ה'], תנור שחתכו חוליות ונתן חול בין חוליא לחוליא וטח בטיט על הכל מבחוץ, ה"ז מקבל טומאה. אם כן, איך יצאה בת קול עליון מאיתו יתברך ואמרה אחרת? גם לפי דעת התוס' שמפרשים 'בת קול' דהיינו קול שיוצא מקול אחר, כלומר לא בדרגא לשמוע ממש את הקול היוצא מן השמים, כי זו דרגא גבוהה מאד, אלא שיוצא קול מקול, אבל בכל אופן זה מה שאומר הקול הראשון. והוא אומר, הלכה כרבי אליעזר בכל מקום. א"כ, איך בסופו של דבר אין הלכה כמותו? וכי ח"ו הבת קול אמרה דבר שאינו נכון?

ה', להתחכם ולפעול בכל כוחות הטומאה נגד רצון ה'. א"כ מכיון שיש מציאות כזאת, שלפעמים כוחות הטומאה פועלים נגד רצון ה' ומזיקים בעולם, ובפרט אחרי חרבן בית המקדש, ובזמנינו שאנו בגלות ובהסתר פנים, לכן לפעמים ספירות הטומאה פועלים נגד רצון ה'. לכן אנחנו מבקשים, שלעתיד לבוא הקב"ה ימלוך על כל העולם כולו, למעלה ולמטה.

בספר ישועת יעקב כותב פירוש אחר, גם פירוש נפלא. הוא אומר כך, הרי מלך בשר ודם השולט על אנשים, במה הוא שולט עליהם? וכי הוא יכול להזיק להם? אינו יכול. הכי הרבה ביכולתו לשלוט על ממונם, וגם זה לא ממש. הוא יכול לגבות מהם מיסים, להכריחם ולהענישם בחלק מכספם. וגם אם נניח שהוא יכול לפעמים להחרים את כל רכושם, אבל אינו יכול לעשות זאת סתם, רק אם הוא מלך רודן. ולפעמים אפשר להתחכם, ולהעלים ממנו את הכסף. וגם אם נגיד שהוא מצליח לשלוט על כל הרכוש, אבל על הגוף הוא יכול לשלוט? הוא יכול לקחת אותם לעבדים? אמנם יש גם כאלה, לפעמים גם זה אפשרי, אבל הוא יכול להרוג אותם? להמיתם הוא לא יכול. ולפעמים אפשר לברוח ממנו. וגם אם נגיד שיש לו אפשרות לשלוט על גופות הבנ"א, אבל על הנשמה שלהם, בודאי שאינו יכול לשלוט. על החיים הנצחיים של האדם, בודאי אין לו שליטה. לכן אומרים על הקב"ה שהוא שולט על הממוץ, ועל הגוף, ועל החיים, ועל הנשמה, וזהו 'מלוך על כל העולם כולו'. זהו פירושו הנפלא של בעל ישועת יעקב.

בכל אופן לפי ה"ט"ז, שהרבה מפרשים מביאים אותו, ומשתמשים בסברתו בהרבה מקומות, היכן שכתוב 'כל העולם כולו' שזה בא לאפוקי שלא תאמר רובו ככולו, לפי"ז אנו מבינים קושיא שיש במעשה בתנורו של עכנאי. ישנו פלא עצום, שעומדים עליו ראשונים ואחרונים, ומי שיתעמק, יקח מכך הבנות ויסודות בעניינים אחרים, להשקפה כללית בתורה.

שניתנה לנו בארץ, והתורה אומרת אחרי רבים להטות, וכך ההלכה. וגם אם יבואו נבואות מן השמים, דברים שהם נגד דברי התורה, אסור לקבלם. ואם היו מקבלים, זה היה אסון ח"ו. כמו שכתוב לגבי נביא שבא ואומר בשם ה' לעבוד אלהים אחרים. הפסוק אומר ודברים י"ג ד', לא תשמע אל דברי הנביא ההוא או אל חולם החלום ההוא, פי מנסה י"י אלהיכם אתכם, לדעת הישכם אהבים את י"י אלהיכם בכל לבבכם ובכל נפשכם. יש הטעיות בעולם, שלא נבוא לידי נסיונות, איננו במדרגות כאלה, אבל בכל דור יש קבוצות של אנשים, והרבה פעמים יש נסיונות משמים, ולפעמים רואים דברים הפוכים. לכן צריכים לדעת, איננו מתפעלים, לא מאותות ומופתים ולא משום דבר, יש תורה, ואנו מקיימים מה שכתוב בתורה. אם אנו היינו שומעים בת קול מן השמים האומרת לנו דבר הפוך ממה שכתוב בתורה, אינני יודע מה היינו עושים. אבל הקב"ה לא מנסה אותנו בנסיונות שלא נוכל לעמוד בהם, כי מי יודע לאלו מסקנות נגיע. אבל פה, החכמים עמדו בנסיון. רבי יהושע רק שמע את הבת קול, אינו מתבלבל, הוא קם ואומר לא בשמים היא. ובסופו של דבר הקב"ה הודה להם, שאכן הם הבינו נכון. ממשך רבי נסים גאון ואומר, כי תורת ה' תמימה, וכבר נתנה לנו בסיני, והודיענו כי אינו מחליף ממנה דיבור אחד, ואין בתורתנו חסרון ולא ספק, כדי שנצטרך אל ראייה מן השמים. אין לנו בתורה שום ספיקות, הכל ברור וידוע, התורה מושלמת מתחילה ועד סוף, ואין צורך בשום תוספות ומילואים משום מקום, גם לא מהשמים. הקב"ה נתן לנו את תורתו, והתורה היא בארץ. זהו דבר יסודי מאד שכותב רב נסים גאון.

שאלה מהקהל: אם כן, מדוע אמר הקב"ה נצחוני בני?

תשובת מרן שליט"א: יש בזה רמז. הכוונה מלשון נצח. התורה היא נצחית, לעד ולעולמי עולמים.

רבינו נסים גאון כותב במסכת ברכות, בספרו מפתח מנעולי התלמוד ודף ט"ז ע"ב, הדפיסו זאת בש"ס וילנא בגליון, שם הוא מביא שיש לדבר זה שתי תשובות. תשובה ראשונה, שהבת קול לא אמרה שהלכה כרבי אליעזר בעניין זה, אלא שהלכה כרבי אליעזר בכל מקום, אבל אולי חוץ מדבר זה. וזה שאמרו, יצאה בת קול ואמרה מה לכם אצל רבי אליעזר שהלכה כמותו בכל מקום, ראיתי בו שתי תשובות. הוא לא אומר מה השאלה, אבל היא ברורה מאליה. האחת, כי בת קול לא אמרה שהלכה כמותו בדבר זה, אלא בכל מקום סתם הוא שאמרה. ואפשר לומר כי בכל מקום זולתי זה המקום היתה כוונתה, או מה שדומה לו שטעמו שאין הלכה כרבי אליעזר, בזה הדבר. והיו דברי בת קול נכוחים וקיימים. דהיינו, הבת קול אמרה אמת. נכון שהלכה כרבי אליעזר בכל מקום, אבל לא פה. א"כ קשה, הרי ר"א אמר 'אם הלכה כמותי מן השמים יוכיחו?' אלא, שהבת קול רצתה לפייס את רבי אליעזר, שהיה גברא רבא, ובגלל שאמר 'מן השמים יוכיחו', לכן אמרה כך. אבל הוא הבין, שמסכימים איתו כך מן השמים, והחכמים הבינו שאין מכך הוכחה, כי אפשר להבין אחרת. לא אמרו שהלכה כמותו בדבר זה, אלא שהלכה כמותו בכל מקום, כלומר חוץ מפה. ויכולים אנו להוסיף עוד, שלפי פירוש הטורי זהב, שמהרי"ץ משבחו 'דברי פי חכם חן', אפשר לומר שהבת קול לא אמרה שהלכה כרבי אליעזר 'בכל המקומות כולם', אלא 'בכל מקום', דהיינו ברוב המקומות. ממילא כל אחד הבין כפי מה שרצה, ר"א מבין שזו ראייה לדבריו, וחכמים דקדקו בלשון ואמרו שזו לא הוכחה.

התשובה השניה, וזהו יסוד גדול ועצום, והשנית, שלא היתה הכוונה אלא לנסות את החכמים אם יניחו הקבלה שבידם והגמרא שבפיהם בשביל בת קול, ואם לאו. ודומה למה שכתוב כי מנסה י"י אלדיכם אתכם. דהיינו, הבת קול הזאת, היתה נסיון מן השמים. אם הם היו שומעים לבת קול, היו עושים טעות נוראה. יש תורה

טהרותיו, אולי אפשר להבין ששרפו בפניו את הטהרות הפרטיים שלו. א"כ בכלל, מה אתם מתערבים בדברי הפרטיים? גם זאת אתם לוקחים! לכן הוא חשד בהם, הרגיש סימנים של נגיעות, ולכן לא התייחס.

מצד שני, כתוב בגמ' סנהדרין [דף כ"ד ע"א] על רבי מאיר, כל הרואה ר"מ בבית המדרש, כאילו עוקר הרי הרים וטוחנן זה בזה. רבי מאיר היה חריף מאד, ולא ירדו חבריו לסוף דעתו, אולם בסופו של דבר נקבעה ההלכה דלא כרבי מאיר. אומר הירושלמי [מועד קטן פ"ג ה"א], ביקשו לנדות את רבי מאיר. אמר להן, איני שומע לכם, עד שתאמרו לי את מי מנדין, ועל מה מנדין, ועל כמה דברים מנדין. אם אינכם יודעים לענות על שאלות אלו, מי שאינו יודע דיני נידוי, נידויו לא תופס. זהו רבי מאיר. אבל רבי אליעזר בן הורקנוס נכנע. בירכו אותו, והוא מיד ישב על גבי הקרקע וקרע את בגדיו. רואים פה את חסידותו של רבי אליעזר בן הורקנוס, למרות שלא הסכים איתם, נשאר בדעתו שאכן התנור טהור, אבל כיון שכך הם סוברים, קיבל עליו את הדין.

לגבי רבי יהושע, שגם היה מהחבורה של רבן גמליאל, עמד רבי יהושע על רגליו ואמר לא בשמים היא. אמרנו [בשיעור שעבר] שלמרות הכל, גם רבי יהושע עשה כאן דבר שעבר קצת את הגבול. שוב, אני מפחד לדבר, אולם אין בפנינו מלים שנוכל לעדנן יותר כי אולי עיי"כ הדברים לא יהיו מובנים, וגם אין לנו כעת את הזמן להרחיב ולהסביר. לכן אנו מדברים רק מבחינת המלים, ולא שהדברים יובנו כפשוטם. אמרנו שרבי יהושע נענש על כך, כאשר רבן גמליאל העמידו על רגליו פעמיים, במעשה של תפילת ערבית רשות או חובה, ובמעשה של בכורות. פעמיים אמר לו ר"ג, יהושע עמוד על רגליך. פעם אחת על כך שגער בכותלי בית המדרש כשהמלאך בא להפילם, ופעם שניה כשעמד כנגד הבת קול. בגלל שעמד על רגליו, היה צריך

מאידיך, צריכים להבין את רבי אליעזר. רואים הרי שהוא היה אדם גדול, הקב"ה עושה לכבודו אותות ומופתים, אמנם חכמים לא התרגשו מכך וקבעו הלכה לא כמותו, וכך תישאר ההלכה לנצח, 'אחרי רבים להטות' והתנור טמא, והם מנדים את רבי אליעזר בן הורקנוס, ואעפ"כ הוא לא מתרגש, ונשאר בנידוי עד סוף ימיו. לכאורה מה פירוש, הרי כתוב בתורה אחרי רבים להטות? מה יגיד על כך רבי אליעזר? אלא אומר הירושלמי במסכת מועד קטן, לא הקפיד אלא ע"י ששרפו טהרותיו בפניו. דהיינו, רבי אליעזר בן הורקנוס חשד בחכמים שיש להם נגיעה. אומר קרבן העדה, למה הם היו צריכים לשרוף טהרותיו בפניו? אבל צריכים אנו פה להקדים, ח"ו שלא ניגע בכבודם של גדולים, שאיננו מגיעים לקרסולי רגליהם ולציפרנס הקטנה, אנחנו רק אומרים מלים בכדי להבין קצת, בזעיר אנפין. א"כ רבי אליעזר חשב שיש להם פה איזו נגיעה, ממילא נכון שהם הרבים, אבל הדבר אינו נחשב, כי יש להם נגיעה והם רוצים להכעיסו. כי ראשית, למה בכלל היו חייבים לשרפם? ולמה הביאו את 'כל' הטהרות? אלא שרצו לפרסם זאת. ולמה 'בפניו'? איפה כבוד התורה? אלא כנראה יש להם פה מחשבת נגיעה. ולאמיתו של דבר, רבי אליעזר טעה. והראיה, שבסופו של דבר אמר רבן גמליאל לא לכבודי עשיתי, ולא לכבוד בית אבא עשיתי, אלא לכבודך עשיתי, שלא ירבו מחלוקות בישראל, ונח היס מזעפו. רואים שכוונת החכמים היתה טהורה וזכה, הכל היה לשם שמים. אבל רבי אליעזר חשד בהם, ולכן מובן מדוע הוא לא קיבל את דברי הברכה שהם בירכו אותו, ולא התייחס לכך עד סוף ימיו. ואכן בסופו של דבר, רבי אליעזר בן הורקנוס נשאר ומוזכר בכבוד בכל מקום כאחד מחכמי ישראל. פרקי דרבי אליעזר זה שלו. רק בנושא זה הוא סבר כך, והם סברו אחרת. הוא חשד בהם, והם חשדו בו. ויכול להיות, אולי אם נדייק בלשון הירושלמי, כתוב ששרפו טהרותיו בפניו, דהיינו לא רק את הטהרות סתם, אלא את

בדוקה מטומאה? איפה עצמות מתי מבול, והיכן עצמות כל המתים שמתו בחרבן? אלא שניקו את הכל, וירושלם בדוקה מעצמות מתים. א"כ, גם אם מצאתם פה איזה משהו שקרה, אבל בגלל דבר זה לא נגזור טומאה על ירושלם. גם פה רבי יהושע עומד על רגליו, אינו מוותר, בושה וכלימה שנגזור טומאה על עיר אבותינו.

במסכת שבת [דף כ"ו ע"א], מובא לגבי נר של שבת, ר' טרפון אומר, אין מדליקין אלא בשמן זית בלבד. עמד רבי יוחנן בן נורי על רגליו ואמר, מה יעשו אנשי בבל שאין להם אלא שמן שומשמיין? ומה יעשו אנשי מדי שאין להם אלא שמן אגוזים? ומה יעשו אנשי אלכסנדריא שאין להם אלא שמן צנונות? ומה יעשו אנשי קפוטקיא שאין להם לא כך ולא כך אלא נפט? אלא, אין לך אלא מה שאמרו חכמים אין מדליקין. גם כאן, עמד על רגליו.

במסכת עירובין [דף מ"א ע"א], לאחר פטירתו של (רבן גמליאל), נכנס ר' יהושע להפר את דבריו (של רבן גמליאל). עמד רבי יוחנן בן נורי על רגליו ואמר, חזי אנא דבתר רישא גופא אזיל. פירש"י, רואה אני בדין ובדת שצריכין אנו להלך אחר דברי הראשונים. כל ימיו של רבן גמליאל קבענו הלכה כמותו, עכשיו אתה מבקש לבטל דבריו? יהושע, אין שומעין לך, שכבר נקבעה הלכה כר"ג, ולא היה אדם שערער בדבר כלום. שוב הוא עומד על רגליו, כמי שרוצה להיכנס פה למאבק.

במסכת יומא [דף ע"ח ע"א] מהו לצאת בסנדל של שעם ביום הכפורים? עמד רבי יצחק בר נחמני על רגליו ואמר, אני ראיתי את רבי יהושע בן לוי שיצא בסנדל של שעם ביוה"כ.

במסכת קידושין [דף ע"ב ע"א], ההוא גברא דאמר להו, אנא מן שוט מישוט. עמד רבי יצחק נפחא על רגליו ואמר, שוט מישוט בין הנהרות עומדת. הוא עומד על רגליו בכדי להראות תקיפות ובטחון, שאין ספק שאין פגם בייחוסם של אנשים אלו, כי זה בין הנהרות, ומי שהיה בין נהר פרת לנהר חידקל נחשב מיוחס. כך מובא

לסבול עונש שגם הוא יתבזה, שיהיו לו בושות בכך שיעמידוהו על רגליו לעיני כל.

לפי זה צריך להבין את מה שכתוב בגמ' מסכת מגילה [דף ג' ע"א], תרגום של תורה, אונקלוס הגר אמרו מפי ר' אליעזר ור' יהושע. תרגום של נביאים, יונתן בן עוזיאל אמרו מפי חגי זכריה ומלאכי, ונזדעזעה ארץ ישראל ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה. יצתה בת קול ואמרה, מי הוא זה שגילה סתרי לבני אדם? עמד יונתן בן עוזיאל על רגליו ואמר, אני הוא שגלית סתריך לבני אדם. גלוי וידוע לפניך, שלא לכבודי עשיתי, ולא לכבוד בית אבא, אלא לכבודך עשיתי, שלא ירבו מחלוקות בישראל. אומר רש"י, לפרש מקראות הסתומים. דהיינו, יש בנביאים מקראות סתומים, שאפשר לפרשם כך ואפשר לפרשם אחרת, לכן כדי שלא ירבו מחלוקות בישראל הסברתי זאת, מפי חגי זכריה ומלאכי. ועוד ביקש לגלות תרגום של כתובים. יצתה בת קול ואמרה לו, דייך. מ"ט, משום דאית ביה קץ משיח. ראיתי כאלה שהבינו, שהבת קול לא ידעה, לכן היא שאלה. אבל לא יתכן בכלל להבין דבר כזה. הרי זו בת קול מן השמים. אין פירושו 'מי הוא זה', כאילו לא יודעים, אלא הדבר כמו ששאל הקב"ה את בלעם 'מי האנשים האלה עמך'. כוונת הבת קול לומר, 'מי הוא זה?' דהיינו, איזו עזות. מי העיז לעשות דבר כזה? עומד יונתן בן עוזיאל על רגליו ואומר, אני הוא שגליתני. והוא מתנצל, עשיתי זאת כדי שלא ירבו מחלוקת בישראל. אבל לכאורה, למה אתה עומד על הרגליים?

תראו, יש לי כמה ראיות שכשכתוב בש"ס 'עמד על רגליו', הכוונה להראות על תקיפות. אגיד לכם כמה מהם. בגמ' מסכת זבחים דף קי"ג, פעם אחד, מצאו עצמות בלשכת דיר העצים, ובקשו לגזור טומאה על ירושלם. עמד רבי יהושע על רגליו ואמר, לא בושה וכלימה היא לנו שנגזור טומאה על עיר אבותינו? איה מתי מבול? איה מתי נבוכדנצר? מה אתם חושבים, שירושלם אינה

ביכולתו לתת לאנשים זרים בכלל, או לבת ולא לבן. ואכן אם הוא יעשה כך, זה תופס. אבל הדבר אינו ראוי. אין דעת חכמים נוחה מכך. אלא, יעביר את נחלתו לבניו, אפילו שאינם מתנהגים כשורה, אינם מכבדים אותו או שאינם הולכים בדרך ה', כי אולי יצא מהם זרעא מעליא. לא תהוי בי עבורי אחסנתא. אפילו אם הבן לא מתנהג כראוי, יתכן שהנכד יתנהג כראוי. בכל אופן, לאדם זה היו נכסים, הוא הרגיש את עצמו שעומד למות, ראה שבניו אינם מתנהגים כראוי, לא הולכים בדרך ה', נתן את כל נכסיו ליונתן בן עוזיאל. הוא קיבל את הנכסים, שלישי מהם מכר לצורך עצמו, שלישי הקדיש, זו גם זכות של מצות צדקה, ושליש החזיר לבניו של הנפטר. בא אליו שמאי במקלו ותרמילו. אמר לו יונתן בן עוזיאל לשמאי, מה אתה טוען? כאילו אני עובר על דברי המת? שהמת ציוה להעביר את נכסיו אלי ואני מחזירם לבניו? אני קיבלתי זאת, וכעת זה שלי, וביכלתי לתת למי שאני רוצה. אם ביכלתך לבטל את המכירה וההקדש, אתה יכול לבטל גם את זה. אם כן, אני הבעלים ואני מחליט. נכון שקיבלתי זאת מהנפטר, אבל זו זכותי לתת להם, ואינך יכול לבטל זאת.

מה הפירוש, בא שמאי במקלו ותרמילו? אומר רבינו גרשום שם, לקנתרו ולהתריס כנגדו. הוא בא אליו עם מקל... לאיים עליו ולהפחידו. זה לו לאות מן השמים, שיחשוב למה עמדת על הרגליים נגד הבת קול? א"כ צריך לעשות לו קצת בושות. אבל כמובן, זה לא עד כדי כך כמו רבי יהושע, אצל רבי יהושע הדבר יותר חמור, כי הוא עמד נגד הבת קול. אולם פה, הבת קול הסכימה בדיעבד, רק על הכתובים היא לא הסכימה.

בכל אופן, יצא לנו מכל העניין הזה, שרבי אליעזר בן הורקנוס נשאר בכבודו, לדורות עולם.

שם בגמ' לפני כן. א"כ הוא עמד על הרגליים, להראות שהוא בטוח בכך.

במסכת סנהדרין ודף צ"ב ע"ב, ר"א בנו של ר' יוסי הגלילי אומר, מתים שהחיה יחזקאל עלו לארץ ישראל, ונשאו נשים והולידו בנים ובנות. עמד ר"י בן בתירא על רגליו ואמר, אני מבני בניהם, והללו תפילין שהניח לי אבי אבא מהם. הוא רצה להראות שאין ספק בעניין המתים שהחיה יחזקאל, שזה היה במציאות.

הבאתי כמה מקומות בש"ס שכתוב בלשון זו, וזה לכבוד סיום הש"ס. אכן חשוב מאד, מי שיוכל ללמוד דף היומי, יש בזה עניין גדול. כך יהיה לו היקף גדול, ויוכל ללמוד סתום מן המפורש.

כל המקומות האלו מראים, שלשון 'עמד על רגליו' היינו תקיפות, כשצריך להראות זאת. אבל רבי יהושע נענש על כך. אתה נלחם נגד בת קול? אפשר להגיד 'לא בשמים היא' גם בלי לעמוד. אתה בא להראות תקיפות, אבל נגד מי אתה נלחם? אתה גוער במלאך שבא להפיל את הכותלים? שוב, אנו מבקשים מחילה, אנחנו רק מסבירים מה שכתוב, תורה היא וללמוד אנו צריכים.

בעניין יונתן בן עוזיאל, שבת קול אומרת מי הוא זה, והוא אומר אני הוא זה, היכן נפרע ממנו הקב"ה? תראו בגמרא בבא בתרא ודף קל"ג ע"ב. אני אומר לכם חידושים שלא תמצאו בשום מקום. ואם הם כתובים, לא ראיתם. ת"ר מעשה באדם אחד שלא היו בניו נוהגין כשורה. עמד וכתב נכסיו ליונתן בן עוזיאל. מה עשה יונתן בן עוזיאל? מכר שלישי, והקדיש שלישי, והחזיר לבניו שלישי. בא עליו שמאי במקלו ותרמילו. א"ל, שמאי, אם אתה יכול להוציא את מה שמכרתי ומה שהקדשתי, אתה יכול להוציא מה שהחזרתי. אם לאו, אי אתה יכול להוציא מה שהחזרתי. אמר, הטיח עלי בן עוזיאל, הטיח עלי בן עוזיאל. הרי מעיקר הדין, אדם יכול להחליט לתת את הירושה למי שהוא רוצה.

אייבשיץ. שניהם היו גדולי ישראל, קדושי עליון, אבל היעב"ץ היה קנאי בן קנאי, היה אדם גדול בנגלה ובנסתר, ובימיו היה את שבתאי צבי שר"י. גם רבינו יהונתן אייבשיץ, בעל אורים ותומים ותפארת ישראל, היה גאון גדול בנגלה ובנסתר. א"כ, היו בזמנם אנשים החשודים בשבתאות. זו היתה מכה קשה מאד, כל עניין השבתאות, ואכן לא בקלות התפטרנו מכך. הרבה אנשים נתפסו בזה, גם גדולים וחכמים ממש. היעב"ץ בדק את הקמיעים שכתב רבי יהונתן אייבשיץ, והיה נראה לו, כך הוא הבין, שיש בקמיעים אלו רמזים לשבתאי צבי, והוא היה בטוח שרבי יהונתן אייבשיץ מאמין בשבתאי צבי, רק שהוא מסתיר זאת, לכן הוא עשה עליו חרם. הוא ובית דינו באלטונה, עשו חרם נגד רבי יהונתן אייבשיץ. מה עשה רבי יונתן אייבשיץ? שתק וסבל. לא הגיב. כל חברי הבי"ד שלו אמרו לו, תעשה חרם בחזרה. אבל הוא אמר, בשום אופן. מה פתאום. שתק, עד שיצא כנוגה צדקן וישועתו כלפיד יבער. בסופו של דבר, הגר"א הכריע שרבי יהונתן אייבשיץ כשר. הוא ראה את הקמיעים, ואמר שאכן אין קשר לשבתאי צבי, הצירופים פה אחרים, וכך יצא שמו בכבוד. מצד שני, שבתאי צבי בעצמו היה חצוף גדול. רבו לימדו כל סודות התורה, ובגיל שש-עשרה או שבע-עשרה, מסר לו את סוד שם המפורש. רבו ראה שהוא כ"כ מוכשר, ממש כשרון גאוני, וראוי לגלות לו דבר זה. אבל בסופו של דבר, הוא בעט ברבו, והתחיל להשתמש בסוד שם המפורש ולעשות כל מיני אותות ומופתים. רבו ספק את כפיו, רבש"ע, מה עשיתי רח"ל, לימדתי אותו זאת ועכשיו הוא עושה כך. וכשהוא בא להוכיח אותו, א"ל, תשתוק, אתה זקן שוטה. אני אעשה מה שאני רוצה. אבל, את הנעשה אין להשיב. הם עשו דברים קשים מאד, הוא וכל האנשים שהתאספו מסביבו, חסידיו השוטים, עשו מעשים אשר לא ייעשו, התחילו להגות שם המפורש בפייהם כי לדעתם כבר הגיעו ימות המשיח, עמדו מול השמש והאמינו בכוחם שהם

השלמה בעניין כת הדרדעים, ותשובה לשואל בעניין זה.

מצד שני, להבדיל, לא ימשל ולא ידמה, אינני רוצה ולא מתכוין כלל להשוות. דיברנו לפני כמה שיעורים [מוצש"ק עקב ה"תשע"ב] על עניין החרם על אנשי כת הדרדעים. אתם יודעים, מה הם עשו כשהם קיבלו את החרם?! החרים כל רבני ירושלים, כל בתי הדין החרים את כל האנשים שפערו פיהם נגד ספר הזוהר הק' וספרי קבלה אחרים ושו"ע, כפי שביארנו בזמנו. מה עשה ראש הכת? החרים אותם בחזרה! עכשיו תשו...

צריכים לדעת, אותו אדם, הנקרא יב"ש קאפת, לא היה עם הארץ, הוא גם לא היה אז רשע, אבל הוא היה תמים. היה צדיק תמים. הרב יוסף בן יעקב [צובירי. העורך] סיפר לי, הוא ראה אותו בתימן, והוא אמר לי, אתה יודע איזה צדיק הוא היה? יש הרי הנהגה של קדושי עליון, שאם אתה מוכר לו חפץ של מצוה, הוא משלם כסף לפי מחירו ואינו מנסה להוריד. לא הנחות, ולא הנחות. מה שהמוכר מבקש, הקונה נותן. יש הנהגה כזאת של צדיקים. וזה מספר לנו אחד מגדולי הנלחמים בו ובנמשכים אחריו. מקור העניין הוא בזוה"ק ורבינו האר"י זיע"א. לא פחות ולא יותר. תפארת המקובלים ועטרתם. כמובא בשער המצוות פר' עקב, שכשהאר"י היה קונה איזה מצוה, כגון תפילין או אתרוג, לא היה מקפיד לדעת כמה יתן במצוה ההיא, אלא היה פורע כל מה שהיו שואלין אותו בפעם ראשונה, והיה אומר למוכר הרי המעות לפניך, קח כל מה שתרצה. וכמובא גם בכף החיים הל' פסח סי' תנ"ה סק"מ. א"כ, הוא היה צדיק, וגם תמים, מצד אחד. אבל הבעיא היתה במדות. אין כניעה. בניגוד גמור לרבי אליעזר בן הורקנוס, שהיה חסיד ועניו. כעת גם תבינו, למה בעצם כל אלו שנוהים אחריו הם שחצנים, כי כך הוא השורש שלהם, שחצנות. לא מוכנים להיכנע.

אם תשוו זאת למשל, למחלוקת הגדולה שהיתה בין היעב"ץ, בנו של החכם צבי, לבין רבי יהונתן

הרב עובדיה יוסף, בדיוק הפוך. הוא מביא פה בסוף הספר מכתבים מבנו, והוא מביא פה מה דעת אביו שליט"א לגבי כת הדרדעים שלא מאמינים בדברי הזוה"ק וכו'. תשובה: דעת אאמו"ר שליט"א לא לצרפם למניין. כך כתוב במפורש. א"כ, מי יודע יותר טוב מה דעתו? לצרף או לא לצרף?

ולאמיתו של דבר, הנימוק הזה 'שהדרדעים לא נקראים כופרים, ומה גם שביסוד שבסוד הם מאמינים', ברצוני לומר לכם, ולכל מי שיש לו אזנים לשמוע ולהבין, שזאת פשוט הטעיה. זה מה שאמרת ליכם בעבר ומוצש"ק עקב ה'תשע"ב, כי יש אנשים שאינם מבינים עם מי יש להם עסק. מה הפירוש 'מאמינים ביסוד שבסוד'? הם מאמינים שיש עשר ספירות. אבל מה זה עשר ספירות? אומרים, תספור, אחד שנים שלוש וכו'. הם מאמינים ב'ספירות', הם אינם יכולים להכחיש זאת כי הרי הדבר כתוב בספר יצירה, ורס"ג כתב על זה פירוש, אי אפשר להם להכחיש, לכן בזה הם מאמינים. יופי, ברוכים יהיו. אבל לדידם כנראה זה רק מספרים, דבר שגם הצדוקים ואפילו עובדי עבודה זרה מודים בו. אבל זה שקר וטעות. עשר ספירות הם מדות עליונות, שעליהם סובבת כל הקבלה, כל סתרי תורה תלויים בזה. וכמו שאנחנו מוסיפים בפיוט בר יוחאי, ייחדת עשר ספירות, מאין סוף בחביון העוז נסתרות, סובלים את העולם י"י בס להורות. ומה הפירוש 'באיזה דברים שבזוהר, לא מבינים היטב', זאת סיבת הכפירה שלהם בספר הזוהר? וכי במדרשי חז"ל אין דברים שאינם מבינים? למה דוקא בזוהר אינם מבינים היטב? על מי הם חושבים שהם עובדים? הם פשוט התחכמו. מסרו תירוצים כאלה, אבל אלו דברים שאין להם אחיזה. [כמו-כן הטעו אותו בענייני הלכה, כגון מה שהבאתי בעיני יצחק על שע"ה ה' תפילת ערבית של-שבת סי' נ"ח אות כ"ו, ואכמ"ל]. אמרו להם מלים, והם הבינו אותם בתמימות. זאת פשוט הטעיה. לכן, אין לזה שום ערך, אין פה שום אמונה, זו כפירה מתחילה ועד סוף. וכבר

יכולים להעמיד את השמש כמו יהושע שאמר שמש בגבעון דום. שמעו זאת הבי"ד באיזמיר, ובראשם רבו הר"י אסקאפה, מזמינים אותו לבי"ד לברר, מהם מעשים אלו אשר לא יעשו, מה השטויות האלו שאתם עושים? אבל הוא לא בא. הם נידו אותו. מה הוא עשה? נידה אותם הוא. החרים אותם בחזרה... כך היא דרכם של חצופים.

מדוע אני אומר זאת, מישהו בא ושאל אותי, בעקבות מה שדיברתי עליהם אז במוצש"ק פרשת עקב, הביא לי את ספר דברי בניהו חלק ט"ז סי' ג', שם הוא דן על הדרדעים, האם הם כשרים לשחיטה ולצירוף למניין וכו'. מהו הנידון? הפוסקים, מהריק"ש וכו', דנים על כת הקראים, האם אפשר לצרפם למניין, והם אומרים שאינם מצטרפים למניין, בגלל שאינם מאמינים בצירוף של דבר שבקדושה. הרי עניין דבר שבקדושה צריך צירוף עשרה, ונקדשתי בתוך בני ישראל, והם הרי לא מאמינים בזה, א"כ במה שאינם מאמינים הם פסולים. משמע, שבדבר שהם מאמינים, הם כן מצטרפים. אותו הדבר לגבי שחיטה, למה שחיטה של צדוקי אסורה? שמא יקלקל. אולי הוא יעשה דברים שלא כפי הלכות שחיטה. הרי אינו מאמין בתורה שבע"פ, אולי הוא יעשה דבר אשר שלא כדת. אבל אם אתה עומד על גביו, ורואה שהוא עושה הכל כדת וכדין, לא שהה ולא החליד ולא דרס ולא הגרים, שחט בסדר, השחיטה כשרה. מה שיש לו דעות כוזבות זה עניין אחר, אבל שחיטתו כשרה. א"כ הם מדייקים מכך, שהוא הדין גם לגביהם. אח"כ הוא כותב כך, וראה עוד בשו"ת יפה תאר, שכתב בשם הגאון רבי עובדיה יוסף שליט"א, שהדרדעים לא נקראים כופרים, ומה עוד שביסוד שבסוד הם מאמינים, ורק באיזה דברים שבזוהר לא מבינים היטב, ולכן יש לצרפם למניין.

מאידך גיסא צריך לדעת, בספר בירורי הלכות [הרב ישראל רובין. ירושלם התשע"א], כתב בשם

לומד בו, יש חשש גדול שלא יצליח בלימודו, כי הספר מטמא את הקורא בו. אפילו אם מה שכתוב הוא בסדר, הדברים לכשעצמם כשרים. וזהו טעם ההלכה שס"ת שכתבו מין ישרף, כי לא רק שאין בו קדושה, אלא הוא מטמא את כל מי שקורא בס"ת כזה. למה ישרף? הוא אומר פה חידוש. הרי רש"י מפרש במס' גיטין [דף מ"ה ע"ב] את הסיבה, בגלל שהמין כתב אותו לשם ע"ז. והרמב"ם כותב בהלכות יסודי התורה [פ"ו הל"ח] טעם אחר, כדי שלא להניח שם, לא למינים ולא למעשיהם. צריך לשרוף אותו, כדי שלא ישאר זכר בעולם לאנשים שהם מינים. הרמב"ם אינו מסביר כמו רש"י, כי הרמב"ם סובר שמין אינו דוקא עובד ע"ז, מין הוא גם מי שחושב שהעולם קדמון, או מי שחושב שיש שני אלוהיות, כמש"כ הרמב"ם [פ"ג מתשובה הל"ז], חמשה הן הנקראים מינים וכו'. לכן הרמב"ם לא יכל להסביר כמו רש"י. בא הגאון רבי חיים מוולוז'ין ואומר פירוש אחר בכלל, למה הוא פסול וצריך לשרפו? כי ס"ת כזה מביא טומאה למי שלומד בו. למרות שהוא כמו כל ס"ת אחר, אבל בכתובה של המין הוא משרה טומאה, ומי שקורא בו נטמא ח"ו. מדוע הוא הגיע לפירוש הזה? כנראה היה קשה לו, שלפי טעם הרמב"ם לא חייב להיות שישרפוהו. לדוגמא, אם אינך יודע שהס"ת נכתב על ידי מין, נשלח מארץ אחרת ואינם יודעים שמין כתבו, אינם מכירים או שלא ידעו, א"כ למה לשרוף אותו? אם הסיבה היא כדי לא להניח שם למינים, א"כ אין שם, כי אינם יודעים שמין כתבו. ואפילו אם אני יודע שזה כך, אבל אולי לא אגלה ויהיה מותר. א"כ למה צריך לשרוף? ישלחו אותו למקום רחוק שאף אחד לא ידע, וממילא אף אחד לא יחסי זאת למינות. לכן הוא בא ואומר את הסיבה הזאת. והדבר מובא בספר לב אליהו בפרשת ויקהל [דף רל"ב], ומוסיף כי ספר שחיברו או כתבו אנשים שאינם מהוגנים, וק"ו מושחתים או כופרים או מינים, אע"פ שאין בו שום דבר רע, יכולים להזיק מאד. וכן היה הגר"ח אומר,

אינני מדבר על שחצנותם. מישהו שלח לי מכתב, תלמיד חכם אחד, שמתאר את האנשים האלו, אולי בהזדמנות אביא זאת. אבל לרב ספרדי, הם יכולים להגיד כל מיני דברים ולמרוח אותו.

אח"כ הוא מביא [שם בס' דברי בניהו] בשמי, שכתבתי בקונטרס שמות הקודש וחול בעניין ספרי תורה של הדרדעים, והעלה שלא יהיו גרועים מן הקראים, שבדבר שהם מאמינים בו הם מצטרפים, ולכן הספר תורה שלהם כשר. בסדר, נכון שכתבתי כך, אבל זה רק ברישא, את הסיפא הוא לא הביא. בספר נזר הקודש, למי שמכיר, זה על שמות קודש וחול להרמב"ם, ספר ישן שאינו כ"כ בנמצא, כתבתי בהתחלה [בדף ו'] כך, מדבריהם למדנו לגבי הפריצים המכחישים בחכמת הקבלה דחשיבי כופרים בתורה, כמו שכתב הרמ"ק בספר פרדס רימונים, ובספר שומר אמונים, וכן כתב היעב"ץ, כמו שכתבנו בספר כבשים לבושיך באריכות, כי חכמת הקבלה היא חלק מחלקי התורה שבע"פ. מי שאומר שאינו מאמין בפסוק אחד בתורה, או במסכת אחת, הוא כופר. אי אפשר להגיד בזה אתה מאמין, ובזה אינך מאמין. אבל, הרי כותבים הרדב"ז והכפתור ופרח, שקראי שכתב ספר תורה, הספר פסול, אך לא בגלל שהוא קראי אלא בגלל שלא עשה זאת כתיקון חז"ל. הרי ישנן הלכות, דברים הפוסלים בס"ת, והוא הרי לא מאמין בכך, א"כ הוא לא נזהר בדברים אלו. ולדעתם, זאת הסיבה שהספר תורה פסול, אבל לא מצד הבן אדם. א"כ לפי"ז, הם שעושים כתיקון חז"ל, א"כ לכאורה אין בעיה כזאת. כך דייקנו שם. אבל תשמעו את הסוף, ואת זה הוא לא הביא, כתבנו אכן שהס"ת כשרים, אבל בכל זאת ראוי להתרחק. מובא פה בשם הגר"ח מוואלוז'ין דבר חשוב מאד, מי שלומד בספר שכתבו אדם שאינו הגון, אפשר שלא יצליח בלימודו משום כך. דהיינו, אם אדם שאינו הגון כתב ספר, אינני מדבר על ספר בדפוס של מכונת, אלא אדם שכתב בכת"י, ואדם אחר

'אחר נשיקת עפר רגליו, או 'במחילת כבוד תורתו, שום דבר. ככה הוא מדבר, אין ענוה, ובעצם זה השורש של הכל. התואר מאור הגולה, זה כדי שיבינו שבכוחו לחלוק עליו ולהפריך אותו, כביכול. [לגופו של עניין זה מצד ההלכה, נרחיב בל"נ בהזדמנות].

אבל אגיד לכם, חושבני שהסיבה לכך היא, מפני שלמעשה אנשים אלו ביסודם והתחלתם למדו קבלה, אבל לא למדו בטהרה. דהיינו, מי שלומד בספרי קבלה שלא בטהרת הגוף, כלומר בלי לטבול טבילת עזרא מקודם, זהו דבר מסוכן מאד. זה מה שקרה לכת שבתאי צבי, ולכן הם יצאו מהעניינים. שבתאי צבי בכלל העיז לחלוק על האר"י [עיי' בספר תוכחת מגולה, הצד נחש, למה"ר יוסף אירגאס. לונדרים (לונדון) התע"ה, דף ל"ב], או נחמיה חיון בספרו עוז לאלדים (אחרים), הם היו חצופים, ובסוף נעקרו מן העולם. כתוב בספר מאור ושמש [ר"פ אמור], מי שלומד ספרי קבלה ולא זהיר בטבילה, יכול לבוא חלילה לידי אפיקורסות. הוא מטמא את נפשות ישראל הנגררים אחריהם. מי שנכנס לקודש הקודשים בטומאה, זה דוחף אותו והוא נדחף. צריך לפחות תשעה קבין מים, וכך שמעתי ממקובלים בזמנינו שסומכים על כך בשעת הצורך. למרות שבעל שבט הלוי אומר שלא מספיק תשעה קבין בשביל ללמוד קבלה, אבל כך שמעתי, וגם אני אינני מביין את ההבדל. נכון שתשעה קבין אולי זו אינה טהרה גדולה, אבל בכל אופן טומאה כבר אין. דהיינו, להיות תחת הדוש שלוש דקות כשהידיים על הגוף, הדבר מטהר. כך מובא באחרונים. אמנם יש כאלה הסוברים שלא מועיל דוש, כי זה לא בא מכח גברא, זה לא ששופכים עליו כמה דליי מים כמו שמטהרים את המת, אבל למעשה נפסק שגם זה מועיל. א"כ, אדם שנשפכים עליו זרם של תשעה קבין מים, בשעת הצורך הדבר יכול להועיל במקום טהרה במקוה. דרך אגב, אז לפני שבועיים, היה לי פה את החוברת עם נוסח החרם, הדפוס המקורי, ומאחרי

שהלומד בבית שנבנה בחילול שבת, לא יצליח בלימודו, כי הקירות טמאים. וכמה גדולים כששכרו דירה, היו שואלים מי היה גר שם מקודם, אם היו שומרי מצוות וטהרת המשפחה כדת וכדין. אפילו בית, אם גרו בו אנשים שלא שמרו טהרה, או חיללו שבת, או בנו אותו בחילול שבת, בבית זה יש טומאה. אדם שילמד תורה בבית זה, לא יצליח. יש פה דבר המזיק מבחינה רוחנית לכל אלו שיבואו לשם אח"כ. לכן עושים חינוך הבית. את לימוד חינוך הבית חייבים לעשות בפרט אם גרו שם אנשים לא הגונים מקודם, כדי לקדש ולטהר את הבית. א"כ בעצם זוהי המסקנא שלנו בנזר הקודש. חוץ מזה, לא דננו מצד החרם. דיברנו מצד אדם שלא מאמין, מצד עצמו. אבל מצד החרם, זה עוד עניין, כי הוא קיים גם על השחיטה ועל הכל. גם אם מעיקר הדין הם "מצטרפים", אבל מצד ההנהגה בפועל "אין לצרפם".

אבל ברצוני להראות לכם דוגמא, מכתב תשובה בהלכה שכתב ראש הכת שלהם, תשמעו ותראו באיזה סגנון הוא כותב. אח"כ תבינו כמה בעצם הפסדנו... והכל בגלל מדת הגאווה. שאלה, זה בכת"י, לא נדפס, ציבור שהתפללו ערבית מפלג המנחה והשלימו תפילתם בעוד יום, ובאו עוד אחרים, ששה או שבעה, ועדיין לא התפללו מנחה. וביקשו להשלים את המניין עם אלו שכבר התפללו ערבית. דהיינו, אנשים שהקדימו והתפללו ערבית, ובאו אנשים שעוד לא התפללו מנחה, האם יכולים להשלים עם אלו שהתפללו ערבית. כך שאל השואל. והוא עונה, עיני כבודו חזו את אשר נגזר על שאלה זו ממאור הגולה מהרי"ץ ז"ל בתשובותיו. הוא כותב על מהרי"ץ שהוא "מאור הגולה", אין לו ברירה. אבל תשמעו איך הוא מתייחס אליו, ושם הפריז הרב ז"ל על המדה, לומר שאינם מצטרפים אלה שכבר התפללו ערבית. והביא סמוכות לדבריו מדברי הרב טורי זהב, והעתיק דברי הט"ז שלא בהשגחה וכו'. אתם שומעים איזה סגנון? אין

באריכות, אבל דיברנו קצת על כך בעבר ומוצש"ק ראה היתשע"א.

דבר נוסף, בנוסח אשמנו מכל עם, חסרות שתי המלים אלדינו "ואלדי אבותינו". יש פה מספר מלים שחובה להשלימם. וכ"ה בכת"ק של מהרי"ץ. אני מראה לכם רק דוגמאות קטנות ובקצרה. וכן צריך להוסיף "ואלדי אבותינו" בפיסקת לעינינו עשקו עמלינו. וכמו שנדפס כאן בסדר אשמורות המדוייק.

כמו כן, בפיסקת אם הכעסנו לפני שוכן מרומנו, י"י יעננו ברוב שלמו, ויחיש משיח צדקו. זה לא חרוז. על כרחך חייב להיות כמו שכתוב פה בדף מ"ט, להוסיף זישלח רועה לעמו.

כמו כן, הציבור רגיל להגיד רחמנא, רחמנא, ובסוף ז'לא נהדר ריקן מקמך, גם אומרים רחמנא. למה רחמנא? הרי אין לזה המשך? פה במהדורא זאת הדבר בא על תיקונו. מי שיראה בסידור, הרי רחמנא זו פתיחה. אותו הדבר באלדינו שבשמים, אבל פה זה כבר יותר מסובך, כי כאן מזכירים את שם ה' לבטלה. הרי בעצם זו בקשה, אלדינו שבשמים אל תאבדנו באורך גלותינו. אבל כשגומרים את הבית האחרון, אין טעם לומר שוב אלדינו שבשמים. הרי הש"צ אומר אח"כ, אלדינו שבשמים עשה עמנו אות לטובה. אבל הציבור רגיל ונמשך לומר זאת עוד פעם. מי שיסתכל בספר זה, לא יטעה. הוא רואה שאלדינו שבשמים בא קודם, וא"כ הוא יבין שאי אפשר לומר זאת בסוף שוב. גם ב'עננו' אותו הדבר, אבל אלדינו שבשמים זה הכי חמור, כי יש פה אזכרת ה'. וכבר כתב מהרי"ץ בפיסקא זו [ועץ חיים ח"ג דף מ"ג ע"ב], השליח ציבור אומר אלדינו שבשמים שמע קולנו וכו', והציבור משיבין אלדינו שבשמים והוא משלים הדיבור ואומר אל תאבדנו וכו'. וכן על זה הדרך. ואינו חוזר לומר לבדו אלדינו שבשמים, שא"כ יהיה אמירת הציבור א"ש בלי זכר שאלה, ואינו כן. כי הם המתחננים, ושלוחם מפרש שאלותיהם בכל בבא ובבא. וכן הדין

השיעור היא נעלמה לי. אינני יודע מי לקח אותה... אולי מישהו חשב שזה לחלוקה, כנראה לקח מישהו בטעות. זו חוברת קטנה, אינני מעוניין לומר את השם הכתוב עליה [עמל ורעות רוח], אבל זו חוברת קטנה עם מספר דפים. כנראה היא נשארה פה על השלחן, ובטעות אולי מישהו לקח זאת. הייתי מקריא לכם משם את המלים, איך הוא כותב ומחזיר את החרם עליהם רח"ל. יחיד ממש, נגד כולם. אף אחד גם מתומכיו, לא הצטרף אתו. ולכן נשאר שמו לדראון עולם, מחוץ למחנה התורה וחכמיה.

דברי מרן שליט"א במעלת "סדר אשמורות המדוייק" (הוצאת עולם הדפוס), שיצ"ל במהדורא חדשה ובכריכה קשה, תיקוני גירסאות ושיבושים המצויים בפיוטי הסליחות.

ברוך ה', יש לנו פה את סדר אשמורות המדוייק, שיצא לאור כעת במהדורא חדשה. נוספו פה תיקוני שגיאות דפוס שנפלו במהדורא הקודמת, וכעת זה בכריכה קשה, ונייר "כרומו" משובח. צריכים לדעת, לצערינו נפלו הרבה שגיאות בנוסח האשמורות. כבר מיד בהתחלה, בפיסקא הראשונה, ישן אל תרדם ועזוב התלהלהך וכו' הרחק דרכי אדם וכו', ורוץ לעבוד צור קדם וכו'. תשימו לב, החרוז פה הוא, תְרַדְם, אָדָם, קָדָם, ככתוב בספרים האחרים, נְרַדְם. בשבילנו זה אכן חרוז טוב, [כי אנו הוגים סגול"ל כפת"ח], אבל בואו נדבר בשם המחבר רבי יהודה הלוי, הוא הרי היה ספרדי, א"כ זה חרוז? אם קוראים [כמו בעברית] תְרַדְם, אָדָם, קָדָם, נְרַדְם, זה לא חרוז. אלא שרבי יהודה הלוי כתב 'צור קָדָם', וא"כ בשבילו זה חרוז. במהדורא זו תיקננו זאת, כפי שנמצא בנוסחת הספרדים, וגם בכת"י ישן תימני ראיתי שניקד זאת נכון. התימנים פשוט לא שמו לב לכך, כי אצלנו 'תְרַדְם' ו'קָדָם' נחשב חרוז, לפי הברתנו.

דבר חשוב נוסף, והוא רחום יכפר עון ולא ישחית. צריכים לשים לב לגעיא במלה ולא, וכן במלה ישחית. אמנם צריכים להסביר זאת

ברחמנא ועננו וכיוצא. ועיין חמ"י ז"ל. א"כ, במהדורא זו, הרבה דברים באו על תיקונם. שאלה מהקהל: בסידור תורת אבות הכניסו את שתי הקטעים שאומרים בשני וחמישי, 'איה חסדיך הראשונים' ו'שארית פליטת אריאל', ופה זה מושמט.

תשובת מרן שליט"א: זה לא הם שהוסיפו, הדבר כתוב בכל הסידורים מקדם, גם בעץ חיים יש זאת, אבל לא נוהגים לאמרם, כיון שרגילים לומר אותם בשני וחמישי. באשמורות נוהגים לדלג אותם, אפילו כשיש פנאי, ולכן השמטנו זאת. הציבור לא נוהג לומר זאת, כי נוסח זה נהיה קבוע רק לשני וחמישי. וכעת עלה בדעתי הטעם, משום שבדורות הראשונים עדיין לא היו אומרים זאת בשני וחמישי, ממילא שמו אותם פה באשמורות. אבל אחרי שנהגו כבר לומר זאת בשני וחמישי, נמצא שכאן זה מיותר. לכן השמטנו זאת בספר זה.

וכן, בפיוט בעת רצון תחינתי, מוסיפים הבט משמך ורומה. צריכים לדעת, מהרי"ץ מדבר על כך, ואי אפשר להתעלם מהאמת, כי חייב להיות שהפייטן רשם את שמו 'משה' בראשי הפרקים. מאסנו, שלשתם, ואם אתה מחסיר הבט משמך ורומה, א"כ חסר הה"א של שם הפייטן שרשם את שמו. דרך אגב כתוב בספרים, שהפייטנים רשמו את שמם בראשי הבתים, וצריך לכוון שתתקבל התפילה בזכות הפייטן המחבר. לכן אם מחסירים זאת, זהו חסרון גדול, חסרון אשר לא יוכל להימנות.

תשובה לשואל בנוגע לסידור תכלאל עם פירוש "עץ חיים" למהרי"ץ זיע"א, שיצ"ל לאחרונה (הוצאת נוסח תימן), התייחסות לפירוש ולגוף הסידור.

דבר נוסף, ביקשו ממני לדבר בעניין התכלאל עץ חיים החדש שיצ"ל בזמן האחרון, רבים שואלים מה דעתי. בהתחלה לא יכולתי לומר כלום, כי לא היה לי את הספר. גם כעת קיבלתי אותו בהשאלה, ועברתי עליו קצת.

מצד אחד, עשו פה מלאכה גדולה. נערכו השוואות בין הכתבי-יד של מהרי"ץ וספרים אחרים, ועל כך הם ראויים לשבח. עברו ורשמו בכל דבר את כל השינויים. מצד שני, אני חושב שעשו פה משהו הנותן טעם לפגם. דהיינו, הספר איבד את המקוריות של מהרי"ץ. ישנם דברים שנדפסו בתוך הסידור, שהם נגד דעת מהרי"ץ. הספר לא מייצג את מה שמהרי"ץ בעצם רצה. אמנם יפה מאד שבגוף הסידור השלימו את כל התפילות, מה שבכת"י לא היו כותבים, למנוע טרחא לכותבים שיחזרו שוב ושוב לכתוב, מבחינה זאת אכן הסידור מושלם. אבל אם תראו למשל בתפילת ערבית, מהרי"ץ לא מסכים להוסיף את פסוק י"י הושיעה, לומר רק והוא רחום. הוא כותב זאת [ע"ה ח"א דף פ"ט ע"א] בשם רבותיו, ושמעתי מהם הטעם ע"ד לא תחסום שור בדישו, שלא להכניעם לגמרי, כי אין להתנצח נגד המקטרג וכו', והוא טעם נכון וחזק. כיון שפסוק 'זהו רחום' נאמר נגד משחית אף וחימה, א"כ כשמוסיפים עוד פסוק פירושו שמתנצחים נגדם, לכן מהרי"ץ סובר לא לומר זאת. וגם בעץ חיים שנדפס בעבר לא כתוב זאת. אבל פה, הם הדפיסו זאת בתוך הסידור. נגד השיטה של מהרי"ץ. אם כי מצד אחד הם עשו זאת ובדף שני"ט, אמנם באותיות אחרות, אבל הקוראים מסתכלים מה שכתוב. א"כ, איך אפשר להדפיס דברים שהם נגד דעת המחבר?!

אבל ברצוני להגיד לכם דברים יותר יסודיים. אמנם לא עברתי על כל הסידור, אלא על כמה דברים בודדים, ונראה לי שיש פה דוגמא לדברים הצריכים תיקון, דבר המעיד על הכל. מהרי"ץ כותב בפסוק פותח את ירך, צריך לכוין בפסוק הזה מאד. ואם לא כיוון בו, צריך לחזור ולאמרו פעם אחרת. ידוע הרי שישנם שלשה כתבי יד של פירוש עץ חיים למהרי"ץ, אלו שמדברים עליהם, יש את כת"י קרואני, כת"י רצאבי, וכת"י קאדי. כת"י קרואני זוהי ההוצאה של ר' יעקב קרואני, צילום כת"י של מהרי"ץ במהדורא קמא. זה יצא לאור בצילום, והפיצו

כת"י קרואני זו מהדורא קמא, ובשני הכת"י האחרים הוא הוסיף מה שלא כתב שם, א"כ איך אפשר להגיד שהוא השמיט?! ראשית, הסדר אינו נכון, כי אדרבה, בכת"י אלו ישנם הרבה דברים שמהרי"ץ הוסיף מה שלא כתב שם. ואם הוא היה חוזר בו שם, היה צריך לומר למה חזר בו, הרי זו הלכה בשו"ע שמקורה בגאונים. א"כ, איך אתה בא ואומר בדיוק הפוך?

אתן לכם עוד דוגמא. דיברנו על כך [מוצש"ק ואתחנן היתשע"ב] בעניין של ברית מילה. מהרי"ץ כותב שנוהגים לתת את הערלה בעפר, ואח"כ הוא מביא את הרמ"א שכותב לגבי דם המציצה שרוקקים אותו אל תוך העפר, ומהרי"ץ כותב שבמקומנו לא נהגו כן, אלא מוצצים בכלי שאין בו עפר. הוא מאריך שם על זה. בא הענף חיים ואומר, עכשיו נוהגים לרקוק את דם המציצה לתוך העפר. נכון שבמהרי"ץ כתוב שלא נוהגים אבל כך היה בזמנו, אולם בזמנינו כבר נוהגים לירוק. וזה אמת ויציב. בא פה בסידור בהגהות [דף תת"ז] וכותב כך, נודע לי אחרי בירור, שבמקומינו נהגו לירוק דם המציצה לתוך העפר, כמו שהעלה הענף חיים וכו'. הוא אומר בדיוק הפוך, שמהרי"ץ שם השמיט את מה שכתב פה, כי אח"כ התברר לו שכך נוהגים. אלו ממש דברים ההפוכים מהמציאות ומן הסברא. בזמן מהרי"ץ לא נהגו כך, לכן הוא כתב מה שכתב, ואח"כ הדבר השתנה. מה ששם הוא לא כתב את נושא זה, כי הוא לא דן בנושא זה. ואילו הוא היה חוזר בו, היה צריך לכתוב ולפרט למה חזר בו. בקיצור, מה שחסר בכת"י קרואני, פה זה נהיה כאילו זו השמטה בכוונה. הרבה דברים שלא כתובים במהדורא הראשונה, בא מהרי"ץ והשלימם במהדורא השניה, ופה התהפכה הסברא ונהיה בדיוק הפוך, כביכול שם מהרי"ץ השמיט. במקום להבין את האמת, שבמהדורא שלנו הוא הוסיף הרבה דברים, ושם זה לא שהוא השמיט אלא שעדיין לא כתבם. וכמו-כן לגבי צדקתך בימים שאומרים בהם

זאת. יש את כת"י של הרב יוסף רצאבי ז"ל, הוא היה פה בנוה אחיעזר ברחוב שלנו, היה לו את הכת"י בירושה. הוא לא ידע מה זה, ומאיפה זה בא, וכשעברתי לגור פה בבני ברק לפני קרוב לארבעים שנה, הוא הראה לי אותו, וממש אורו עיני. אמרתי לו, יש לכם פה זכות גדולה, זהו כת"י קדשו של מהרי"ץ. רואים שם שהוא עושה תיקונים, כותב ומוחק. זאת הפעם הראשונה שהתגלה כת"י קדשו של מהרי"ץ, ומאז התפרסם הדבר. ויש את כת"י קאדי, של הרב אליהו קאדי מארצות הברית, זהו כת"י שלא היה בהישג-יד כלל, רק לפני כמה שנים הוא התגלה. הוא היה אצל מלומד גוי שהיו לו ספרים, והוא היה צריך כסף ומכרו. בשלב ראשון חשבנו שזהו כת"י של מהרי"ץ, אולם במשך הזמן חושבני שהדבר לא נכון. אבל זהו כת"י מאד מדויק. בכל אופן, השניים שדיברנו עליהם קודם, הם בודאי כת"י של מהרי"ץ. דהיינו, כת"י קרואני וכת"י רצאבי, זהו כתב ידו של מהרי"ץ. קרואני, זו מהדורא קמא. ורצאבי, זו מהדורא בתרא. כת"י קאדי, הוא בספק, ונראה שזה אינו כת"י של מהרי"ץ. אבל פה בסידור, הם מתייחסים לכת"י קאדי כאילו הוא כת"י קדשו של מהרי"ץ, עשו כביכול ששלשת הכת"י מיוחסים למהרי"ץ, וזה לא נכון. על כת"י קאדי אפשר לומר שהוא 'מיוחס', דהיינו שיש ספק בדבר, אבל השניים הם בודאי כת"י קדשו של מהרי"ץ. בכל אופן, יש פה שלשה כת"י. א"כ הם כותבים בהערה למטה [בדף ס"ח וכן בדף תקנ"ז] כך, 'צריך לכוין בפסוק זה מאד' לא כתוב בקרואני, וזה כתוב בקאדי ורצאבי. ונראה לי שכך דעת המחבר באחרונה, להשמיט התיבות האלו, להורות שאף שלכתחילה יש לכוין בפסוק זה מאד, מ"מ אין צריך לחזור ולאמרו פעם אחרת אם לא כיון. אתם מבינים מה כתוב פה? הוא אומר כך, בכת"י קרואני, זה לא נמצא. ובשני כת"י האחרים, זה כן נמצא, לכן נראה לו שמהרי"ץ חזר בו ממה שכתב שאם לא כיוון צריך לחזור ולאמרו, ולכן הוא השמיט זאת. אבל הדבר בדיוק הפוך. הרי

הלל, הפכו את הקערה על פיה בדף עת"ר. ואכמ"ל.]

אבל תראו, יש משהו שהוא בדיוק הפוך מכוונתו של מהרי"ץ. מובא פה [בדף תרי"ז] בעניין הכרזת ר"ח, שבת לפני ר"ח, מכריזים מתי יחול ר"ח. בר"ח אב, יש מקומות שאין מכריזים אותו וכו', אבל מנהיגו להכריז אותו וראוי לברך אותו. אח"כ הוא כותב, במקום יחדשהו, אומרים יהפכהו. ואומרים הניגון בלב נשבר. אח"כ כתוב, מלפני אלדי השמים. הטעם, שהקב"ה שוכן שמים. לכונן, על שם עד יכונן ועד ישים את ירושלים. דהיינו, מהרי"ץ כותב 'ואומרים הניגון בלב נשבר'. במהדורא הראשונה, מלים אלו היו כתובות קודם פסקת 'מלפני אלדי השמים', ובמהדורות שלנו זה כתוב אחרי. פה בסידור, הוא הפך את הסדר, החזיר כמו שכתוב במהדורא הראשונה. זהו קלקול. כי מהרי"ץ בא לתקן את מהדורא קמא. הרי מי שקורא את המהדורא הראשונה יכול להבין, שדוקא בחודש אב אומרים את הניגון בלב נשבר, מפני צער החרבן אז, בא מהרי"ץ במהדורות השניות לתקן את עצמו, העביר את הפיסקא הזאת להמשך, כדי שלא תחשוב שרק בחודש אב אומרים זאת בניגון לב נשבר וכו' לחרבן, אלא תמיד אומרים כן. ומי שמכיר חזנים מובהקים, אכן תמיד אומרים 'יהי רצון בקול עצוב קצת, בגלל שמדובר שם 'לכונן את בית חיינו וכו', א"כ עושים זאת בלב נשבר כל השנה, בכל הכרזת ר"ח. לכן, כדי שלא תטעה ותחשוב שרק בחודש אב אומרים זאת כך, בא מהרי"ץ והעביר את הפיסקא למקום אחר, שלא יהיה קשור עם חודש אב. והוא בא והחזיר את הטעות.

שאלה מהציבור: מי עומד מאחורי?

תשובה: הוא כתב במבוא [דף 37] שהוא התייעץ גם איתי, לכן מחובתי לומר שדברים אלו לא קשורים אלי. הוא התייעץ איתי אולי לפני שנתיים שלוש, על כמה דברים בודדים, אבל בודאי לא על הדברים הללו והדומים להם. הוא כתב זאת על דעת עצמו. הוא לא התייעץ עימי

על כך, ולפי דעתי צריכים לתקן זאת במהדורא חדשה, כי הדבר נעשה בדיוק הפוך מדעת מהרי"ץ. מהרי"ץ תיקן במהדורות השניות את המהדורא הראשונה, והוא בא והחזיר את ההוה אמינא.

אגיד לכם עוד דוגמא קטנה. תני בר קפרא, אחת לששים או לשבעים שנה היתה בה של-שְׁיָרִים. בד"כ העולם אומר של-שְׁיָרִים, אבל בכת"י קדשו של מהרי"ץ הוא גורס של-שְׁיָרִים. זכורנו, שכשראיתי זאת בפעם הראשונה, ממש אורו עיני. ממש התפעלתי. זו אמת גמורה, ומהרי"ץ צודק בהחלט. הרי יש כלל בדקדוק, כל מקום שאומרים מלים כמו מספריים, עיניים, אזניים וכדו', זה מורה על כפל הדבר, עיניים הם זוג, וכן אזניים ומספריים. גם ירושלים, יש ירושלים של מטה כנגד ירושלים של מטה. א"כ גם פה, לא נכון לומר שְׁיָרִים, אלא שְׁיָרִים. ממש הפלא ופלא. אבל ראיתי פה בהגהות [דף רצ"ט], הוא כותב כך, בכת"י, שְׁיָרִים. וכך מנוקד במשניות בעירובין של מהרי"ץ. אמנם נהגו הציבור לומר כנוסחא שבפנים, וכן ניקדו רבני תימן האחרונים במשניות שם, ואין בזה מעכב. טוב, זה לא מעכב. מישו מדבר שזה מעכב? גם אם תגיד שוירים זה לא מעכב. אל תגיד בכלל פיטום הקטורת, זה לא מעכב. מי דיבר בכלל על מעכב?! זה לא מעכב. אבל זו טעות. במקום שתבין שזאת הגירסא הנכונה, אתה בא לאשר את הטעות של האנשים? אין אנו דנים בקריאת ס"ת, ששם טעות בניקוד יכולה לפעמים להיות לעיכובא. אבל זו שגיאה. כך כותבים, במקום לתקן את השגיאה של הציבור.

אח"כ בקדיש דעתיד, ויבע משיחיה, הוא כותב [בדף ש"ו] בדיוק הפוך. הפלא ופלא. הרי בקדיש דעתיד כידוע אנו גורסים ויבע משיחיה, תיקננו זאת לפי כת"י של מהרי"ץ במהדורא בתרא. גם הוא ראה זאת, אבל הוא כותב את מהדורא קמא של מהרי"ץ, כת"י קרואני, וכותב ונראה שכך דעתו באחרונה. איך 'דעתו באחרונה' כמו המהדורא קמא?! יש לך שני כת"י של מהדורא

החזיקו סידורים. בעינינו עוד ראינו אנשים שהתפללו אשמורות בע"פ, ואפי' תפילת מוסף של יום טוב. גם שליח ציבור. רק בימים הנוראים וכדומה, ששם יש תפילות מיוחדות, היו מביאים את התכלאל לבית הכנסת. אבל בסתם היו מתפללים בע"פ. א"כ, כשאדם מתפלל בע"פ ושומע משהו שמוסיף איזה דבר, זה נכנס גם אליו.

לפני שבועיים עברתי ברחוב במוצאי שבת, אני שומע מתפללים ספרדים אומרים ברכת הלבנה, אמן אמן אמן, "נצח נצח נצח", סלה סלה סלה, "ועד ועד ועד". המשכתי בדרכי והתחלתי להתבלבל, ניסיתי להיזכר איך אנחנו אומרים, תכף אני צריך לומר ברכת הלבנה, ואני רגיל בעל-פה כפי מנהג אבותינו ורבותינו, א"כ מה אני אגיד? אמן נצח סלע ועד? כפי ששמעתי? זה כבר קצת בלבל אותי, כי הדבר נכנס באזני. והרי אנחנו לא אומרים אז סלה ועד. אם אתה שומע אלו מלים או איזו הוספה, כשאינך מתפלל מתוך ספר לא תוכל לדייק, תחשוב אולי ההוספה נכון, אולי החסרתי משהו. ממילא, בלי כוונה נכנסו לנו הרבה דברים, מתוך שיגרא דלישנא, זה שמע כך וזה שמע כך. אבל מי שבא לדייק את הנוסחאות, חייב להעמידם על מכונם.

למשל, בעניין המהולל. במקום להבין שיש טעות בנוסח המהולל, שצריך לומר את הפסוק וידעת היום וכו', באו פה והביאו [בדף נ"ה] את פסוק אתה הראת לדעת. אין רצוני להאריך בכך, כי כבר דיברנו על כך בעבר ומוצש"ק פינחס ה"תשע"א, אבל אין מנוס מלומר שבנוסח המהולל נכנס לציבור בטעות הפסוק אתה הראת. בדקתי עשרות תכאליל כתבי יד, אני מדבר על כת"י בני מאות שנים, ישנים מאד, כמובן מלפני מהרי"ץ, ובכל התכאליל שראיתי אין אפילו אחד שכתוב בו את פסוק אתה הראת בנוסח המהולל, בכולם כתוב פסוק וידעת. האחרונים פשוט התבלבלו וכתבו את פסוק אתה הראת, כי זהו פסוק דומה. הרי יש פסוק, וידעת

בתרא, ואחד של מהדורא קמא, ואתה רואה שבמהדורא בתרא יש הרבה הוספות שאין במהדורא קמא, א"כ איפה מהרי"ץ גילה את דעתו? במהדורא הראשונה, או באחרונות? מתי הוא חזר בו? אדרבה, במקום להבין שמהרי"ץ חזר בו ממהדורא קמא ותיקן את הגירסא במהדורות השניות, שהם המושלמות יותר, עם הרבה הוספות שאין בראשונה, במקום זאת הוא בא וחושב בדיוק הפוך. מה שמהרי"ץ כתב בהתחלה, זה התיקון... ממש 'עולם הפוך ראיתי'. עוד דוגמא, שוב, הדפיסו פה [בדף ש"ו] משהו נגד מסקנת מהרי"ץ. בקדיש על ישראל ועל רבנן וכו' דעסקין באוריתא קדישתא וכו'. הוספת המלה 'קדישתא' זהו דבר יפה, אבל בכל זאת מהרי"ץ לא גורס זאת, ובכל הנוסחאות הישנות אין אותה, וגם לא ברמב"ם. כולם התפלאו, למה לא להגיד אורייתא קדישתא? אינני נכנס לשיקולים של מי שתיקן את הנוסח, אבל תדעו לכם, לא מצאתי בשום מקום שכתבו אנשי כנסת הגדולה את המלים 'התורה הקדושה'. אין דבר כזה בשום מקום. כתוב תמיד, תורה. הסגנון 'אורייתא קדישתא', לא נמצא במטבע של חז"ל. יש 'היכלא קדישא'. אבל יש הבדל, כי בית המקדש זהו דבר גשמי, א"כ כדי להראות שערכו אינו יופיו החיצוני, לכן צריכים לומר 'היכלא קדישא'. אבל תורה, זהו דבר רוחני. פשוט מתוך הרגל, הרבה אנשים התרגלו לומר כך, השתרבב להם ללשון.

צריכים לדעת, זה מה שקרה אצלנו בהרבה הרבה דברים. דהיינו, מי ששומע איזה נוסח, הוא כבר נכנס לו. יש אצלנו הרבה, אפילו אלו שמתפללים נוסח בלדי, אומרים את ברכת המזון בנוסח עם הרבה תוספות. למה? כיון שבמסיבות הם היו ביחד ושמעו כך, נכנס הדבר גם אליהם. צריכים לדעת עוד נקודה, אבותינו בד"כ לא התפללו ובירכו מתוך ספרים, הכל היה בע"פ, אפילו תפילות, אפילו נשמת כל חי, אפילו ביו"ט התפללו בלי סידורים. רובם ככולם התפללו בע"פ את כל התפילות, ורק בודדים

תשובת מרן שליט"א: בפירוש עצמו, רואים שהם הוסיפו מקורות וכדומה, א"כ מבחינת הפירוש עצמו לכאורה כן. [ולעמקו של דבר, עדיין לא היה לי פנאי לעיין שם]. אבל גוף הסידור עצמו, ודאי אינו לפי דעת מהרי"ץ. אני מקווה שבמהדורא השניה הם יתעשתו, ויתקנו זאת. בסה"כ יש להם כבר את הבסיס, הם יכולים להפוך את השיטה. לגבי פירוש עץ חיים מצד עצמו, בנתיים לא ראיתי בו בעיני. חוץ ממה שאמרתי לעיל הכרזת ר"ח בניגון לב נשבר. אני רק מצטער על כך שאיבדו את מקוריות הדברים, והדבר פשוט מטעה. מי שיסתכל, יחשוב שמהרי"ץ כתב כך, ואלו דברים שהוא לא כתב או שבפירוש התנגד להם. לכן כל דבר צריך בדיקה לגופו של עניין. והמקום ברוך הוא יסייענו על דבר כבוד שמו.

היום וְהַשְׁבֹּת אֶל לְבַבְךָ פִּי יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים בְּשָׂמִים מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת אֵין עוֹד וְדָבָרִים ד' ט"ל. ויש פסוק, אַתָּה הָרְאִיתָ לְדַעַת פִּי יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים אֵין עוֹד מִלְּבָדוֹ (דברים ד' ל"ה). התבלבלו בין שני הפסוקים האלה. אבל מי שירצה לדעת את האמת, ראשית, אין נוסחא כזאת. שנית, מתוך הנוסח בעצמו אפשר לעמוד על האמת. הרי מהרי"ץ אומר שחיבר זאת רבי יהודה הלוי, והוא הרי פייטן שכותב הכל בחרוזים, א"כ בואו נראה איך זה מתחרז. המהולל לעולם ולעולמי עולמים, אנו עבדיך לך מודים, יודעים ומעידים ומגידים. זה חרוז. שאין אלוה בלתך, ואין אלוה זולתך, ואין אלוה כערכך, ואין אלוה כיוצא בכך. גם זה חרוז. עכשיו תמשיכו הלאה, ואין אלוה אלא אתה לבדך, ככתוב בתורתך, אתה הראת לדעת וכו'. פה אין חרוז. אבל אם תגיד, ככתוב בתורתך, וידעת היום והשבות אל לבבך, יש פה חרוז. כי בלעדי זאת, אין כאן חרוז רק שנים. וצ"ל שלוש, וכן בכולם. דהיינו ואין אלוה אלא אתה לבדך, ככתוב בתורתך, וידעת היום והשבות אל לבבך. לכן הוא מביא דוקא את הפסוק הזה, כי זה התאים לו לחרוז. וכך נמצא בכל הנוסחאות הישנות. ובמקום לבוא ולתקן את הטעות הזאת, באים לשבש את לשון מהרי"ץ, בזמן שהפוך, הוא עצמו הביא את פסוק וידעת, רק שבפנים השתרבב כך בטעות, אבל זאת האמת לאמיתה כפי מה שצריך להיות. וגם שאח"כ מהרי"ץ מסביר, שיש שם את השלשה עיקרים וכו', וממילא ברור שמדובר על פסוק זה.

שאלה מהציבור: האם אפשר להשתמש בזה רק בפירוש עץ חיים, בלי להתייחס לסידור.

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בלבד, נערך והוגהה לפי הבנת השומע. השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם הוצאתו, אולם מפאת העומס הרב המונח על כתפיו, נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו.

לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א. הערות ותיקונים יתקבלו ברצון.

ניתן להקדיש את הוצאת השיעור לע"נ, או לרפואה, הצלחה ופרנסה טובה. פרטים בטלפון: 050-4140741

"תכתבו בספר החיים ובספר הזכרון"

ל"א

הננו מתכבדים להזמין את הציבור הרחב ל-

מפי מרן הגאון

יצחק רצאבי

שליט"א

הרב

פוסק עדת תימן

שתתקיים אי"ה במסגרת השיעור השבועי
במוצאי שבת קודש וילך התשע"ג בשכ"ד, בשעה 21:30
בבית המדרש "פעולת צדיק" שע"י מוסדות יד מהרי"ן
רח' המכללה (מהרי"ן) 4, בני ברק
(פינת רח' בירנבוים 1, ליד שוק השומר)

ברוכים הבאים

החל ממוצש"ק האזינו, השיעור השבועי יחל בע"ה בשעה 20:00